

Utdrag ur:

Deportationen av romer och deras behandling i Transnistrien

Av Viorel Achim, Nicolae Iorga Institutet, Bukarest, Rumänien

...

Orsaker till deportationen av romerna

Den folkräkning som genomfördes i maj 1942 visade genom sin definition av de bägge grupperna av romer också på kriterierna för "urvalet" av dem som skulle utvisas. Den grundade sig på nomadism och, i fallet med fast bosatta romer, om brottmålsdomar, stöld, och bristen på möjligheter att livnära sig. Vissa dokument har dessutom hänvisat till nödvändigheten av att befria byar och städer från den fattiga romska befolkningen som var utan yrke eller handel, som var utan medel för sitt uppehälle, utan någon möjlighet att försörja sig, samt de som livnärde sig på stölder och tiggeri. Vid 1946 års studie av de viktigaste krigsförbrytarna, påminde Ion Antonescu om morden och stölderna romerna hade begått i städer under luftvärnsalarmsövningar. Sålunda tycks kriterierna ha varit sociala, som rörde allmän ordning. Även om det är okänt om anklagelserna mot romerna var sanna, kan inte de brott som de antas ha begått i städerna ha varit den viktigaste orsaken till deportationerna, eftersom nästan alla romer bodde i byar. ...

Anledningen till romernas utvisning var sannolikt en annan: det var en del av Antonescuregimens etniska politik. Att uppnå etnisk homogenitet i Rumänien ... var en verklig angelägenhet för den rumänska regeringen vid den tiden. ... Den partiella deporteringen av judar och romer till Transnistrien 1941 och 1942 kan ses som delar av denna politik för etnisk rensning.

...

Av en befolkning på 208 700 romer i Rumänien inom 1942 års gränser, ... registrerades nästan 41 000 (20 procent) romer i maj 1942. Av dessa deporterades mer än 25 000 (12 procent av den totala romska befolkningen).

Avvisningarna av romer Transnistrien

Deporteringen av nomadiserande romer (juli-augusti 1942)

Deportationerna inleddes den 1 juni 1942, med nomadiserande romer. Då började gendarmerna samla in dem i de stora städerna i länen och skicka dem till Transnistrien. Marskalk Antonescu gav order om utvisning av alla nomadiska romer från läger i hela landet. ... Fram till den 2 oktober 1942 hade totalt 11 441 nomadiserande romer deporterats till Transnistrien (2 352 män, 2 375 kvinnor och 6 714 barn).

...

... bofasta romer registrerades i maj 1942 ... myndigheterna åtog sig först att sortera "Farliga och oönskade" tillsammans med sina familjer, totalt 12 497 personer. De resterande 18 941 skulle utvisas senare. ... Vid tiden för utvisningen av de nomadiserade romerna hade myndigheter ännu inte bildat en tydlig handlingsplan för bofasta romer. De skulle antingen bli deporterade till Transnistrien eller hamna i fängelseläger i Rumänien. I slutändan, valde myndigheterna deportation. Enligt den ursprungliga planen, skulle romerna transporteras med fartyg till Transnistrien i juli, först på Donau och sedan Svarta havet. Denna plan utarbetades i detalj, men övergavs slutligen, och transportererna skedde med tåg i stället. Ion Antonescu fastställde operationens början till den 1 augusti 1942. Men deporteringen av bofasta romer

ägde inte rum förrän i september. Den varade från den 12 september till den 20 september 1942, nio särskilda tåg användes som startade i olika städer i landet. Ändringen av planen från vatten till land förklarar varför deportationerna inte började förrän i september 1942. Under denna månad deporterades 13 176 bofasta romer till Transnistrien. Detta antal överskred antalet på de listor som upprättats för deportation och dessutom sammanföll inte listan över de deporterade med förteckningar över dem som valts ut. ...

Deporteringarna ledde till många övergrepp av de gendarmer och poliser som genomförde operationen. ...

...

... romer tvingades från sina hem utan att ens kunna ta med sig de mest nödvändiga hushållsartiklar och personliga tillhörigheter och de gavs inte tid att sälja sina ägodelar. Så, chefer för lokala gendarmeriet och polisen ville ofta köpa romernas tillhörigheter och boskap till extremt låga priser. Det nationella centret ... tog hus och alla andra varor som tillhörde de deporterade romerna.

...

Antalet romer deporterades till Transnistrien

Det totala antalet romer som deporterades till Transnistrien från juni 1942 till december 1943 nådde drygt 25 000. I början av oktober 1942, efter de bägge stora deportationerna fanns det 24 686 romer i Transnistrien: 11 441 var nomadiska, 13 176 var bofasta och ytterligare 69 hade utvisas efter att ha släppts från fängelse. Detta antal ökade senare ytterligare med några hundra deportationer ...

Behandlingen av romer i Transnistrien

zigenarkolonierna

Romernas bosatte sig vid gränsen eller inne i byar i östra Transnistrien på stranden av Bug i grevskapen Golta, Otchakov, Berezovka och Balta. Inledningsvis bosatte sig de flesta av de nomadiserande romerna i Golta län, medan nästan alla de bofasta romerna hamnade i Otchakov län. Några romer fick jordhålor, andra hus. Vanligtvis fick hälften av de lokala ukrainska invånarna i en by evakueras från sina hus, för att sedan flytta in hos sina icke evakuerade grannar. Romerna placerades sedan i det tomma huset. Några byar i Bug hade helt evakuerats för detta ändamål, den ukrainska befolkningen omlokaliseras till de centrala delarna av länet. Detta var de så kallade zigenarkolonierna i Transnistrien, som bestod av flera hundra människor (i början fanns även tusentals människor). Det var varken läger eller getton, även om de i officiella handlingar ibland nämns i dessa termer. Vissa områden i byn var reserverade för romerna. De deporterade övervakades av det lokala gendarmdistriktet, men de hade en viss frihet att röra sig inom kommunen och kunde gå till jobbet för att tjäna sitt levebröd.

...

... Romernas situation i Transnistrien var extremt svår i början. De hade få möjligheter till arbete eller inkomst. Endast ett fåtal användes på de tidigare statliga och kollektiva jordbruken (sovhoz och kolchos respektive), ... vanligtvis bara för säsongsarbete, och man föredrog att använda inhemska ukrainare. Endast ett fåtal verkstäder kom igång. Levnadsförhållanden i Transnistrien var mycket hårda. Romerna fick inte tillräckligt med mat och de kunde inte försörja sig själva. De matransoner regeringen bestämt beaktades inte, ibland delades ingen mat ut på flera veckor. Romerna försågs inte heller med ved, så de kunde

varken laga sin mat eller värma sig. Kläder var ett annat stort problem, eftersom de inte hade rätt att ta några kläder eller personliga tillhörigheter med sig. De deporterade saknade de mest elementära saker, inklusive kärl för att laga mat. Medicinsk hjälp var nästan obefintlig, och de saknade medicin. De som hade turen att ha guld, rumänsk valuta, eller andra saker av värde, lyckats köpa mat från lokalbefolkningen. Denna desperata situation beskrevs tydligt i rapporter och andra dokument som utarbetades av de myndigheter som ansvarade för de deporterade ...

”På grund av undernäring förlorade några av romerna, som utgör majoriteten, så mycket vikt att de förvandlades till levande skelett. Under den sista perioden, dog tio, femton romer om dagen. De var fulla av parasiter. De har inte gjort något besök till läkare och det finns inte någon medicin. De är nakna ... de har inte några underkläder eller kläder. Det finns kvinnor vars kroppar ... är [helt] nakna i sann bemärkelse. De har inte fått någon tvål sedan de anlände, och det är därför de inte har tvättat sig eller den ... skjorta som de äger.

I allmänhet är situationen för romer fruktansvärd och nästan otänkbar. På grund av elände, har de förvandlats till skuggor och är nästan vilda. Dessa omständigheter beror på dåligt boende och kost samt kylan...”

... ”medan romerna i Aleksandrobarackerna lämnats på ett mer humant sätt i ovan nämnda byar, innebar detta inte att det romska problemet i Otchakov var löst. Deras situation hade förbättrats något, de var mindre utsatta för kylan och hade desinficerats. Men om de inte får trä eller annat bränsle, kommer romerna att göra med husen som de gjorde med barackerna, göra dem till platser som det är omöjligt att leva i. Och kylan kommer att leda dem till att göra så, utan att tänka på att de bara gör sin dåliga situation värre, att risken för att dö av kyla ökar på detta sätt. Dessutom, om de inte får någon mänsklig näring, läkarvård och medicin samt kläder för några av dem, kommer dödligheten bland romerna inte att minska, utan öka i takt med att det blir kallare. Dessutom kommer [de hungriga romernas] stölder från ryssarna [dvs, ukrainarna] att öka. ... Den lokala befolkningen är upprörd och deras humör är mycket lågt, eftersom de har vräkts från sina egna hus under vintern, för att dessa hus ska ges till romer, som de inte kan tåla.”

Fram till våren 1943 var situationen för de deporterade dramatisk ur alla perspektiv. Många tusen romer dog. Faktum är att nästan alla dödsfall bland de rumänska romerna som deporterades till Transnistrien inträffade under vintern 1942/1943. En rapport från Landaudistriktets domare till prefekten i länet Berezovka om tyfusepidemin som bröt ut i romska läger i mitten av december 1942 förklarade att till följd av tyfus, hade antalet romer som var i Landau minskat från cirka 7 500 till cirka 1 800-2400. Situationen i Landau var ett undantag, men antalet avlidna var hög överallt.

Beslaget av romernas hästar och vagnar, som användes som både "mobila hem" och metoder för att tjäna en inkomst, påverkade de nomadiserande romerna mycket strängt. Gheorghe Alexianu, guvernör i Transnistrien, utfärdade ett beslut i detta avseende den 29 juli 1942.

Generallöjtnant Vasile Gorsky, före detta prefekt i Otchakov län, gav en av de mest talande beskrivningar av situationen för romerna som deporterats till Transnistrien i ett memorandum skrivet 1945. Detta PM utgör också en detaljerad redogörelse för vad som dokumenterades i de handlingar som utfärdades av den transnistrisk administrationen. Utöver romernas lidande, beskrevs myndigheternas dåliga administrativa kompetens i detalj.

Romernas situation förbättrades senare något. Eftersom koncentrationen av stora grupper gjort det oerhört svårt att skapa arbete och mat samt ha tillsyn, och efter den dramatiska erfarenheten från vintern 1942/1943, upplöste myndigheterna kolonierna och skickade ut romerna i byarna under våren och sommaren 1943. Romerna började leva längre eller kortare tid i många av byarna i grevskapen Golta, Balta, Berezovka och Otchakov där de användes till arbete, antingen på tidigare statliga jordbruken och kolchos eller i verkstäder eller andra

platser där de kompensterades för sitt arbete.

...

Situationen var inte densamma överallt. På andra ställen mötte romerna hunger och kyla igen under 1943. Situationen var mycket allvarlig i Golta län. Den 10 maj 1943 kom en rapport från Golta Gendarmeri Legion till Allmänna Inspektionen för Gendarmeriet om förintelsen av judar och romer:

”Jag har äran att informera er att, av den information jag har kontrollerat i hela länet, blev följande resultatet: Judarna får inte mat i månader. Detsamma gäller för romer och fångar i Goltalägre, där 40 personer har fängslats. Alla arbetar och tvingas att arbeta tills de är utmattade av svält. Vänligen ge råd.”

...

Antalet offer

... många deporterade romer dog i Transnistrien av hunger, kyla, eller sjukdom. Det finns ingen handling som visar att de rumänska civila eller militära myndigheterna i Transnistrien organiserade avrättningar av romer. Men det fanns tillfällen då gendarmerna sköt romer, som i Trihati (Otchakov län) där gendarmerna enligt en rapport i maj 1943 sköt romer som hade kommit dit från närliggande byar i jakt på arbete.

Det exakta antalet romer som dog i Transnistrien är inte känt. Den 15 mars 1944, när rumänska medborgare, oavsett ursprung, skulle evakueras från Transnistrien ... rapporterades att man hade på sitt territorium hade 12 083 romer. Denna siffra representerar de romer som hade överlevt deportationen. Till detta antal skall läggas att antalet romer som flytt från Transnistrien före nämnda datum. Dessa omfattar romer som återförts vid olika tillfällen av olika skäl, som dem som hade rymt från Transnistrien olagligt utan att fångas och returneras. Det fanns ungefär 2 000 romer som passade in i dessa kategorier, vilket ökar antalet överlevande till cirka 14 000. Detta innebär att av de över 25 000 romer som deporterades, dog cirka 11 000 och 14 000 överlevde.

De 6 439 romerna som registrerades av gendarmeriet under andra hälften av juli 1944, då de började registrera dem som återvände till Rumänien, är bara en del av överlevande. Romerna i städerna, övervakade av polisen, var inte med i denna beräkning. Dessutom kunde ett stort antal romer undgå registrering på grund av krigssituationen. Den sovjetiska armén ockuperade redan den delen av Rumäniens territorium då, eller var beläget i närheten av frontlinjen. På den tiden kunde en del romer fortfarande resa hem, medan andra var strandsatta efter arméns och de rumänska myndigheternas reträtt. Av de senare, återkom en del i slutet av kriget, medan andra var spridda runt om på sovjetiskt territorium.